

Anàlisi del marc legislatiu i polítiques públiques en matèria de coeducació

LA COEDUCACIÓ A CATALUNYA.
PRÀCTIQUES DE REFERÈNCIA I
REPTES

PROJECTE
DE RECERCA

En el marc del projecte “Joves mobilitzats per una vida lliure de violències masclistes” amb el suport de la l'Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament.

Autoria

Caravaca Hernandez, Alejandro
Quilabert Argudo, Edgar

Coordinació

Gavaldà Elias, Xènia

Barcelona, Edició 2021

Es permet lliurement copiar, distribuir i comunicar públicament aquesta obra sempre que es reconegui l'autoria i no es faci servir per a fins comercials. No es pot alterar, transformar o generar una obra derivada a partir d'aquesta obra.

El contingut d'aquesta publicació és responsabilitat exclusiva d'Intered i de la Plataforma Unitària Contra Les Violències De Gènere i no reflecteix necessàriament l'opinió de l'ACCD.

Recerca realitzada per

EduAlter

Una iniciativa de

InteRed

Amb el suport de

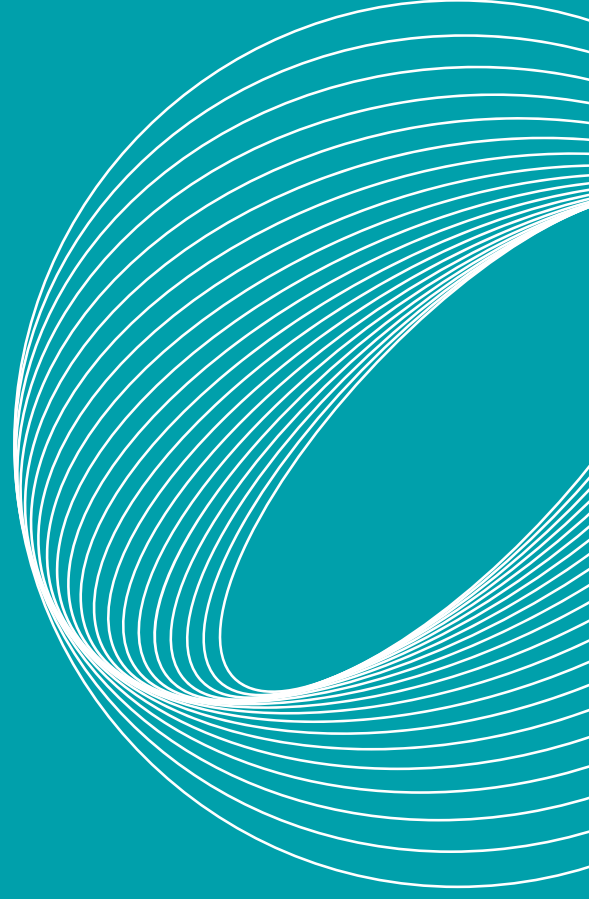

Índex

1. La perspectiva de gènere en educació: una mirada europea	5
1.1. L'adopció dels discursos de gènere per part dels organismes internacionals	6
1.2. Educació amb perspectiva de gènere en el context europeu: discursos, polítiques i resistències	7
2. Les polítiques educatives de gènere a l'Estat espanyol	9
3. La coeducació i la perspectiva de gènere a Catalunya	13
4. Consideracions finals	19
5. Referències	21
6. Annex. Mapeig de lleis en els diferents nivells analitzats	24

La perspectiva de género en educación: una mirada europea

La introducció de la perspectiva de gènere a les lleis educatives de Catalunya no es tracta d'un fenomen aïllat específic del nostre context: per poder entendre els moments i les maneres en què emergeix aquesta necessitat en el marc del sistema educatiu català, és imprescindible analitzar, paral·lelament, les dinàmiques al respecte en el context internacional, ja que “tant els tractats internacionals com les directives i línies directrius comunitàries [europees] són importants fonts d'inspiració per a les polítiques nacionals” (Eurydice, 2010, p. 46). És per aquest motiu que, en aquest text, ens centrem en explorar quines han estat les tendències de la perspectiva de gènere en educació a nivell global i, més concretament, a escala europea, per passar, en última instància, a analitzar el desenvolupament en els contextos espanyol i català.

1.1. L'adopció dels discursos de gènere per part dels organismes internacionals

En primer lloc, cal tenir en compte que, en el context internacional, resulta difícil establir un punt concret d'inici de la introducció d'aquesta perspectiva en l'educació dels països. No obstant això, els moviments feministes de la segona meitat del segle XX van aconseguir influenciar la presa de decisions a nivell supranacional (Stearns, 2003), amb la conseqüent adopció de discursos de gènere per part d'organismes internacionals. Això ja era visible als anys 70, quan es van posar en marxa nombroses declaracions, plans i projectes a favor de la igualtat de gènere a l'educació, amb especial èmfasi en la posició de les nenes i les dones (Lahelma, 2014).

En aquest sentit, l'any 1979, l'ONU va adoptar la Convenció per a l'Eliminació de Totes les Formes de Discriminació Contra les Dones (CEDAW, per les seves sigles en anglès), en què s'inclouïa una menció específica a l'educació (CEDAW, 1979), i va celebrar, l'any 1995, la Conferència Mundial de les Dones a Pequín. Ambdós esdeveniments són considerats per diversos països com a importants a l'hora de dissenyar la seva política nacional per a la igualtat (Eurydice, 2010). A més, l'ONU també va desenvolupar, des dels anys 80, normes sobre igualtat i no-discriminació per raó d'orientació

sexual i identitat de gènere (Hennig, 2018), que, després de dècades de sensibilització i conscienciació a les persones decisores de política dels diferents estats, es van materialitzar en la resolució del Consell de Drets Humans sobre “Drets Humans, Orientació Sexual i Identitat de Gènere” de 2011 (Human Rights Council, 2011). De fet, l'any 2013, es va impulsar la primera campanya educativa mundial de Nacions Unides per erradicar la LGTBIfòbia (Baisley, 2016): *Free and Equal*¹.

Pel que fa a la Unió Europea, ja l'any 2000 s'hi havia implementat una estratègia àmplia anti-discriminació per raó d'edat, religió, etnicitat, gènere i orientació sexual; i al voltant de 2010 es van començar a implementar altres mesures dissenyades especialment per combatre els estereotips quant a rols de gènere i l'homofòbia, amb èmfasi en els mitjans de comunicació i l'educació (Hennig, 2018). De fet, malgrat el seu caràcter no vinculant, **la influència de la UE és clara per als països que en formen part**: en aquest sentit, per exemple, els dotze països que s'hi van adherir entre el 2004 i el 2007 “esmenten amb freqüència la important influència” que ha tingut el conjunt de la legislació de la UE “en l'elaboració de les polítiques nacionals

1. <https://www.unfe.org>

en el camp més ampli de la igualtat de gènere”, a més del fet que sovint els projectes sobre igualtat de gènere “es posen en marxa gràcies al fet que se’ls adjudiquen fons procedents de la UE” (Eurydice, 2010, p. 46). Tanmateix, la majoria de les polítiques d’igualtat de gènere de la Unió Europea estan enfocades a igualar les oportunitats entre dones i homes: **només una petita part conceben el gènere en un sentit més ampli i van orientades a aspectes relacionats amb l’orientació sexual i la identitat de gènere** (Hennig, 2018).

Cal tenir present que, al llarg dels anys, les polítiques d’igualtat de gènere de l’ONU i de la UE han

generat tres principis bàsics (Jacquot, 2015): (a) el principi d’igualtat davant la llei, que garanteix a dones i homes els mateixos drets de viure; (b) el principi d’igualtat d’oportunitats i incentius per millorar la situació de les dones —és a dir, mesures d’acció afirmativa—; i (c) el concepte de *mainstreaming* de gènere, que advoca per analitzar totes les polítiques en relació amb les seves conseqüències relatives al gènere. Sembla clar, per tant, que el rol d’organismes supranacionals com les Nacions Unides o la Unió Europea ha esdevingut, des de fa dècades, rellevant per al disseny i la implementació de polítiques educatives d’igualtat de gènere nacionals, regionals i locals.

1.2. Educació amb perspectiva de gènere en el context europeu: discursos, polítiques i resistències

Havent analitzat breument com alguns organismes internacionals han adoptat els discursos de gènere i la seva influència en els diversos països, a continuació, el focus de l’anàlisi se centra en el context europeu. Concretament, s’exploren **quins són els discursos majoritaris pel que fa a la perspectiva de gènere en educació**, quina és la situació de les polítiques educatives als diferents països, i quines són les resistències que s’hi estan produint.

Cal tenir en compte, en primer lloc, que les reformes curriculars que s’han dut a terme a molts països de la Unió Europea pel que fa a la perspectiva de gènere són el resultat de diversos factors, que inclouen la implementació del gènere com a categoria social, el principi de *mainstreaming* de gènere i el reconeixement del dret a la protecció contra la discriminació (Hennig, 2018). Així, les polítiques generals de gènere han tingut un clar efecte sobre la introducció d’aquesta perspectiva específicament en les polítiques educatives.

Dit això, cal tenir present la diversitat de discursos que s’articulen al voltant de la idea del gènere a les polítiques educatives. En aquest sentit, des dels

anys 80, són especialment **dos els discursos majoritaris** (Lahelma, 2014): el primer, el **‘discurs de la igualtat de gènere’**, es basa en les declaracions i plans nacionals i internacionals, i se centra especialment en la posició de les noies i les dones; el segon, anomenat **‘discurs dels nois’**, posa el focus en la bretxa de gènere en els resultats acadèmics i el comportament a l’escola. A vegades, tanmateix, el segon discurs, que es fonamenta en el menor rendiment acadèmic mitjà dels nois respecte a les noies, s’empra com un argument per atacar les posicions feministes, contraposant els interessos dels nois amb els interessos de les noies. Això, a més, genera problemes teòrics, perquè **categoritza els gèneres com a grups diferents i homogenis** (Lahelma, 2014). En aquest sentit, com a forma de qüestionar el ‘discurs dels nois’, sovint es recomana analitzar el rendiment acadèmic en relació a altres dimensions de diferència, és a dir, fer servir una **mirada interseccional** (Yuval-Davis, 2006).

Pel que fa a les polítiques educatives sensibles al gènere als diferents països europeus, l’estudi de la Comissió Europea realitzat l’any 2010 sobre 29 països (Eurydice, 2010) afirma que només aproxima-

dament un quart d'ells inclouen el menor rendiment dels nois en els nivells de primària i secundària com a part de les seves polítiques oficials. El 'discurs de la igualtat de gènere' sí és més present, i un dels objectius majoritaris de les polítiques educatives de gènere és "identificar la forma en què es plasmen els estereotips sexistes en el material didàctic [...] així com la manera en què aquests estereotips es reproduïen en el procés educatiu i el currículum ocult" (p. 45). Aquesta prioritat existeix a tots els països que compten amb polítiques per a la igualtat de gènere en educació, i tenen per objectiu la lluita contra la violència de gènere en els centres. També existeixen altres polítiques que pretenen augmentar la representació de dones en els òrgans de presa de decisió del sector educatiu (Eurydice, 2010). No obstant això, la igualtat de gènere s'acostuma a formular a Europa com a 'igualtat de tracte' o 'd'oportunitats' entre dones i homes, i no tant com a 'igualtat de resultats educatius'. Així, es poden diferenciar **tres models legislatius en l'àmbit de l'educació**, "en funció de la seva organització i de la seva finalitat: igualtat de tracte i igualtat d'oportunitats en general, igualtat de tracte i igualtat d'oportunitats en l'àmbit educatiu, i igualtat de gènere en educació" (Eurydice, 2010, p. 46).

El primer d'aquests models consisteix en **disposicions generals contra la discriminació per raó de gènere, que conformen la base legal per a la igualtat en l'àmbit educatiu**. Aquest és el model de Bèlgica (comunitats flamenca i francòfona), Dinamarca, Estònia, Itàlia, Xipre, Letònia, Hongria, Països Baixos i Polònia. A excepció d'Itàlia i Dinamarca, en tots aquests països es fa menció a l'educació com un dels sectors en què es produeixen aquestes discriminacions, però les lleis educatives no contempnen la igualtat de gènere com a objectiu explícit (Eurydice, 2010).

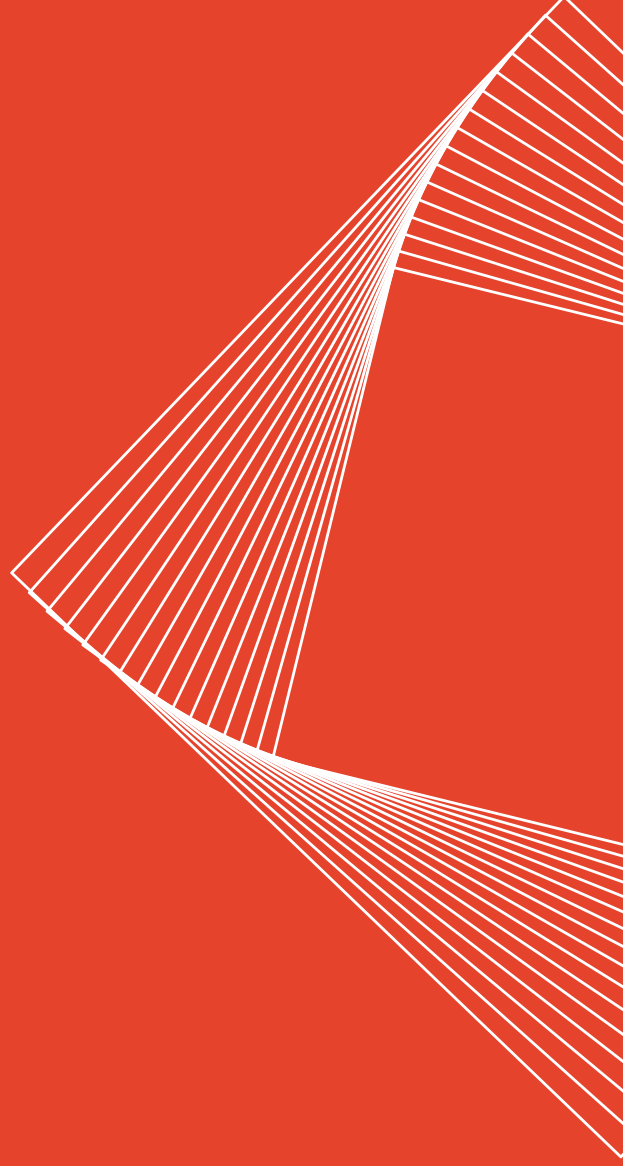
En segon lloc, a països com Grècia, Lituània, Portugal, Romania i Eslovàquia hi predomina el **model d'igualtat de tracte i d'oportunitats en l'educació**. A diferència de l'anterior, aquí les lleis d'educació sí inclouen el gènere com a objectiu prioritari en relació a la igualtat de drets. Tanmateix, no es contempla la igualtat de gènere en termes de resultats

educatius, ni s'hi inclouen disposicions específiques sobre el rol de l'educació a l'hora de contrarestar les desigualtats socials i de gènere (Eurydice, 2010). Per últim, el **model de la promoció activa de la igualtat de gènere en educació** sí la considera un dels objectius del sistema educatiu, no només com a tracte i oportunitats, sinó també en termes de resultats. Aquest és el cas de països com República Txeca, Alemanya, França, Irlanda, Luxemburg, Malta, Àustria, Eslovènia, Finlàndia, Suècia, el Regne Unit, Islàndia, Liechtenstein, Noruega i Espanya —tot i que amb variacions considerables entre territoris— (Eurydice, 2010).

No obstant això, les reformes educatives amb perspectiva de gènere no han estat exemptes de controvèrsia i debat, especialment en els darrers anys. Hennig (2018) identifica alguns dels **factors que han generat el que anomena una 'fòbia de gènere política' a Europa**, de la mà de l'extrema dreta i els sectors religiosos conservadors, mobilitzats a través de plataformes com *STOP Gender Ideology*, *Gender Terror*, *Resist Gender Ideology* i, en el context espanyol, *Hazte Oír*. Aquests factors són (a) l'europèitització de les polítiques anti-discriminació en l'àmbit educatiu, i de l'educació sexual en particular, que de manera creixent identifiquen el gènere com a una categoria social diferent al sexe; (b) la transformació de les estructures patriarcales, que han conduït a la percepció d'amenaça i sentiments subjectius de pèrdua de poder masculí; i (c) la suposada bretxa entre les classes treballadores i mitjanes i una presumpta 'elit llibertària d'esquerres' que recolza el projecte liberal de la igualtat de gènere —aquest darrer argument ha estat promogut tant pels moviments d'extrema dreta com pels sectors conservadors, com a forma d'identificar un enemic comú (Hennig, 2018, p. 210).

Les politiques éducatives de génération à l'Etat espagnol

?

Després de presentar el context europeu, en aquest apartat s'aterra el focus d'anàlisi a l'Estat espanyol. Abans de res, és important tenir en compte que, en el marc de l'autonomia de les comunitats, són aquestes les que tenen les competències per desenvolupar els seus plans d'igualtat, sempre prenent com a referència al marc legislatiu general (Eurydice, 2010). Per tant, no es tracta d'un model centralitzat.

Tal com s'ha esmentat anteriorment, l'Estat espanyol forma part del tercer model de polítiques educatives amb perspectiva de gènere, és a dir, contempla **l'educació com una eina de transformació social** que ha de servir per reduir les desigualtats de gènere. En aquest sentit, s'entén que el sistema educatiu espanyol ha de "contribuir a superar les concepcions estereotipades dels rols de nois i noies, així com a modificar els comportaments i actituds al respecte" (Eurydice, 2010, p. 51). Tot i això, **les ideologies dels diferents governs han tingut un efecte rellevant en els canvis de legislació educativa quant a la perspectiva de gènere**, tal com s'explora a continuació.

Zufiaurre, Pellejero i Weiner (2010) identifiquen quatre grans períodes seqüencials en el temps respecte aquest tema des de l'any 1983 fins als inicis del segle XXI. El primer d'ells, que situen entre 1983 i 1988, es caracteritza per un **increment en la sensibilització per qüestions de gènere en educació**, i per un ràpid creixement en el nombre de grups de dones, mestres i investigadores conscienciades per aquest tema. En aquest període es crea també el *Instituto de la Mujer*.

Al segon període, entre 1989 i 1995, en la darrera etapa del govern de Felipe González (PSOE), el Ministeri d'Educació i Ciència pretén implementar una **perspectiva de gènere 'global' per garantir una major igualtat d'oportunitats educatives**. A més, es duen a terme els primers cursos de post-grau sobre gènere a la Universitat de Barcelona (1989) i a Vitòria (1991), i es promou el *mainstreaming* de gènere. Tanmateix, tan bon punt les comunitats autònomes passen a tenir competències

en coeducació, tot i que a nivell nacional encara es manté com una política visible, l'impuls de la perspectiva de gènere es redueix: únicament dues comunitats, Andalusia i País Basc, tenen programes de coeducació basats en estratègies interdisciplinàries i intercurriculars a principis dels 90.

Al tercer període, entre 1995 i 2004, pràcticament coincident amb els governs de José María Aznar (PP), es produeix un **decreixement continuat en les polítiques de gènere en educació**, i els programes específics de gènere gairebé desapareixen tant de la formació inicial com de la formació contínua de mestres. Tot i això, des d'algunes comunitats autònomes i des de l'Instituto de la Mujer es continuaven duent a terme accions vinculades al gènere en educació. No obstant això, la coordinació entre els Instituts de les Dones de les diferents comunitats és fluixa i estan "més influenciats per les polítiques predominants de cada comunitat local que per qualsevol agenda compartida per al canvi" (Zufiaurre et al., 2010, p. 407).

El quart i últim període identificat pels autors, a partir del 2004, coincideix amb l'elecció de José Luis Rodríguez Zapatero (PSOE) com a president del govern de l'Estat espanyol. En aquesta etapa, **la igualtat de gènere torna a situar-se a l'agenda política**, i s'aproven lleis al respecte: la Llei Orgànica 1/2004, de 28 de desembre, de Mesures de Protecció Integral contra la Violència de Gènere (Boletín Oficial del Estado, 2004), i la Resolució-circular de 29 de juliol de 2005, de la Direcció General dels Registres del Notariat, sobre matrimonis civils entre persones del mateix sexe (Boletín Oficial del Estado, 2005), entre d'altres.

En aquest sentit, també s'aprova en aquest període la Llei Orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'Educació (LOE), que contempla, al literal L de l'article 1, com un dels principis del sistema educatiu "[e]l desenvolupament de la igualtat de drets, deures i oportunitats, el respecte a la **diversitat afectiva-sexual i familiar**, el foment de la igualtat efectiva de dones i homes a través de la consideració del règim de la **coeducació de nens i nenes, l'educació afectiva-sexual, adaptada al nivell maduratiu**, i la

prevenció de la violència de gènere, així com el foment de l'esperit crític i la ciutadania activa" (Boletín Oficial del Estado, 2006, p.15).

No obstant això, el canvi de govern l'any 2011, amb l'entrada del Partit Popular amb majoria absoluta i Mariano Rajoy com a president, comporta la fi d'aquest període. En l'àmbit educatiu, l'aprovació de la Llei Orgànica 8/2013, de 9 de desembre, per a la Millora de la Qualitat Educativa (LOMCE), de la mà del Ministre José Ignacio Wert, suposa la modificació —entre d'altres— del literal L de l'article 1 de la LOE, sobre els principis rectors, i la incorporació de la següent redacció: "[e]l desenvolupament, a l'escola, dels valors que fomentin la igualtat efectiva entre homes i dones, així com la prevenció de la violència de gènere" (Boletín Oficial del Estado, 2013, p. 11). Per tant, la concepció del gènere reflectida en la llei educativa es veu reduïda i s'elimina la menció específica a l'educació sexual i a la diversitat afectiva-sexual i de famílies.

A finals de 2020, en el context del segon govern de Pedro Sánchez (PSOE) —en coalició amb Unides Podem (UP)—, s'aprova una nova llei educativa que deroga la LOMCE de 2013, de la mà de la Ministra Isabel Celaá. La nova Llei Orgànica 3/2020, de 29 de desembre, per la que es modifica la Llei Orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'Educació (LOMLOE), torna a recuperar íntegrament la redacció del literal L del capítol 1 de la LOE i la seva concepció sobre la igualtat de gènere en educació (Boletín Oficial del Estado, 2020).

Es fa palès, per tant, que **no existeix un consens unànime sobre la perspectiva de gènere en educació a l'Estat espanyol**, i que les seves manifestacions en les polítiques educatives tenen a veure, en gran part, amb les ideologies dels partits que estan al govern, tal com indiquen Zufiaurre, Pellejero i Weiner (2010). Tot i així, tal com s'ha explorat, no es tracta d'un fenomen nacional exclusiu de l'Estat espanyol: les tendències globals i els discursos dels actors supranacionals com l'ONU o la Unió Europea, també hi tenen a veure.

No hi ha consens sobre la perspectiva de gènere en educació a l'Estat espanyol

AULA 4

25 de Noviembre Coeducación

IGUALTAT SEMPRE 100%

NI UNA A CASA - NI UNA SEA LIBRE NO VALIENTE

LAS MUJERES SON PODEROSAS Y FUERTES NO TIENEN QUE SER SALVIDAS POR NINGUN SUPERHEROJE

No importa si es hombre o mujer. Lo importante es que sea humano.

El destino es la libertad. El cuerpo lo trazas tú.

L'home i tots som ens hem respectat

DE CAMINO A CASA QUIERO SER LIBRE NO VALIENTE

NINGUNA MUJER TIENE UN ORGASMO LIMPIANDO LA COCINA

TOTHOM SOM IGUALS

Tots per

NI UNA MAS NI UNA MENOS

NO ES NO

TODOS T MISMOS DEBERES O MUJ

DIFERENTE ASPECTO MISMO VALOR

La coeducació i la perspectiva de gènere a Catalunya

En el context català és a principis del segle XXI que, en el marc de l'autonomia territorial, i amb la creixent preocupació per les encara existents desigualtats i injustícies de gènere, palpables tant dintre com fora de l'escola, es comencen a introduir lleis específiques per la igualtat de gènere en l'educació.

La legislació que incideix directament sobre la normativa catalana entorn la coeducació va des dels Objectius del Desenvolupament Sostenible, de les Nacions Unides, fins a programes autonòmics específics per treballar-la a les aules, passant per la Unió Europea, l'Estat espanyol i la Comunitat Autònoma de Catalunya, que ha aprovat Lleis, Decrets i Plans d'actuació envers la coeducació. Centrant-nos ara en el cas català, trobem certa legislació que és central en el desenvolupament de la coeducació, mentre que altra és orbital, malgrat continuï tenint una importància cabdal. Així, la Llei d'Educació de Catalunya, de l'any 2009, que es recolza en la LOE, estableix els pilars sobre els quals fonamentar l'acció de la coeducació, apareixent aquesta com a "principi orientador de la prestació del Servei d'Educació de Catalunya" (Article 43).

D'igual manera, s'estableix que la coeducació "ha d'afavorir la igualtat entre l'alumnat", incorporada entre els "Criteris que orienten l'organització pedagògica dels centres" (Article 77). També hi podem trobar entre les "Funcions de la Inspecció Educativa" (Article 178), la responsabilitat de fer acomplir "les normes reguladores del sistema educatiu i l'aplicació dels principis i valors que s'hi recullen, inclosos els destinats a fomentar la igualtat de gènere".

Una de les incorporacions més substancials a la LEC és el **"Pla per a la igualtat de gènere en el sistema educatiu"** (Disposició Transitòria Setena), que finalment fou posat en marxa l'any 2015, i que **és encara avui l'impuls més important a la coeducació i la perspectiva de gènere al país.** Destaca, en primer lloc, la concepció de l'educació com a "acció educativa [que] requereix un canvi de mirada que permeti revisar l'enfocament dels con-

tinguts, els mètodes d'ensenyament i també els aspectes organitzatius per avançar en la construcció de models d'identitat no sexistes" (p.9). A més, el Pla incorpora un seguit d'objectius imprescindibles per avançar en la consecució d'aquesta, entre els que destaquen: l'1.3 "Promoure, sens perjudici de considerar els mèrits i capacitats de les persones, la representació equitativa dels homes i les dones, dels nois i les noies i dels nens i les nenes en els càrrecs de responsabilitat, en els òrgans col·legiats i de participació i en els grups de treball, com un element enriquidor i d'igualtat d'oportunitats"; l'1.4 "Promoure la integració de la perspectiva de gènere en les construccions escolars, en els projectes, programes i documents d'anàlisi i altres documents institucionals"; el 2.1 "Garantir una educació sense estereotips sexistes ni discriminacions relacionades amb el gènere o amb l'orientació afectivosexual, així com una orientació acadèmica i professional no sexista"; i el 2.3 "Promoure la inclusió de la perspectiva de gènere, la coeducació i la igualtat d'oportunitats en les activitats formatives del personal del Departament d'Ensenyament".

Juntament amb la LEC (2009) i el Pla per a la igualtat de gènere (2015), altra legislació central en la temàtica que ens ocupa són els Decrets de Currículum d'Educació Primària i Secundària (2015). **En l'educació primària la perspectiva de gènere apareix sovint com a competència transversal.** De fet, un dels objectius de l'etapa primària és "Desenvolupar les capacitats afectives en tots els àmbits de la personalitat i en la manera de relacionar-se amb els altres, i aquelles que fomentin la igualtat de gènere, així com una actitud contrària a la violència i als prejudicis de qualsevol mena" (Article 3). També apareix com a objectiu de l'acció tutorial en aquesta etapa el "Dur a terme la informació i l'orientació de caràcter personal i acadèmic dels alumnes, tot evitant condicionants lligats al gènere" (Article 12). El material didàctic ha d'evitar "actituds discriminatòries per raó de naixement, raça, sexe, opinió o qualsevol altra condició o circumstància personal o social" (Article 14). S'incorporen també entre les competències de varies llengües l'ús de llenguatges no discriminatoris i que respectin les diferències

de gènere, així com també de forma transversal la valoració de la diversitat social, cultural i de gènere i de respecte per les diferències i el rebuig als estereotips i prejudicis, així com de les situacions d'injustícia i discriminació, per raons de gènere, orientació afectiva, origen i creences.

En l'educació secundària la perspectiva de gènere apareix més escassament. En primer lloc, cal dir que l'organització del decret és per matèries, assignant a cadascuna d'elles uns continguts i competències específiques. Així, mentre que en algunes matèries la perspectiva de gènere sí hi és present, en altres no ho és, i mentre que en algunes hi ocupa un paper central, en altres hi ocupa un paper secundari. Així, per exemple **els àmbits en què ocupa un paper central són l'àmbit de ciències socials**, a on s'especifica que “es desenvolupen valors, habilitats i actituds fonamentals de la convivència, la responsabilitat cívica, la justícia, l'equitat i la sostenibilitat, amb una atenció especial a la discriminació de gènere i de les minories culturals, religioses i socials”; l'àmbit social, concretament en l'emprenedoria, a on s'incorpora l'objectiu d'“ampliar el coneixement de professions diverses superant els estereotips de gènere”; l'àmbit de l'educació física, on un contingut clau són els “estereotips del cos i de gènere en els mitjans de comunicació”; l'àmbit de cultura i valors, a on es proposa com a competència “contribuir a fer l'alumnat competent per viure i conviure en el pluralisme i en la diversitat d'identitats (de gènere, nacionals, ètniques, religioses...), tot descobrint els valors que es comparteixen més enllà de les identitats que diferencien” i “Promoure actituds ètiques i de relació que afavoreixen la convivència i el progrés de la societat inspirat en els valors universals, atenent al respecte a la igualtat de gènere i la no-discriminació”; i per últim, l'àmbit transversal, anomenat “personal i social”, a on s'afirma que “l'alumne ha de ser capaç de reflexionar sobre la incidència del gènere en la construcció de la seva personalitat i l'elecció d'opcions acadèmiques i professionals”. D'altra banda, **ocupa un paper més aviat secundari en l'àmbit científicotecnològic**, a on apareix en la matèria de biologia el contingut “canvis físics i

psíquics en l'adolescència. Diversitat de gènere. Malalties transmissió sexual. Resposta sexual humana. Salut i higiene sexual”; i **en l'àmbit de cultura i valors, en la matèria de filosofia**, on s'incorpora el contingut “conformadors socials de la identitat personal: gènere, socialització, rol i estatus, institucions, cultura”.

D'altra banda, hi ha hagut més **producció legislativa que**, sense ser central en l'organització del sistema educatiu català, **ha mencionat explícitament el paper de l'educació i, més concretament, de la coeducació, en l'erradicació de les desigualtats per motiu de gènere.** Per ordre cronològic, primer podem nombrar la **Llei per Erradicar la Violència Masclista (2008)**, a on es presenta la primera definició de coeducació en la legislació catalana com a “acció educadora que valora indistintament l'experiència, les aptituds i l'aportació social i cultural de les dones i els homes, en igualtat de drets, sense estereotips sexistes i androcèntrics, ni actituds discriminatòries, per tal d'aconseguir l'objectiu de construir una societat sense subordinacions culturals i socials entre dones i homes” (Article 12) i que la posiciona com a “element fonamental en la prevenció de la violència masclista” (Article 12). També s'hi menciona la importància dels currículums educatius, que “han d'aplicar el principi de coeducació en tots els nivells de l'ensenyament” (Article 13), la importància de supervisar els llibres de text i altre material educatiu per garantir el principi de la coeducació (Article 14), i la importància de formar el professorat (Article 15).

En segon lloc, podem nombrar la **Llei per a garantir els drets LGTBI i per erradicar l'homofòbia, la bifòbia i la transfòbia (2014)**. En aquesta, de nou, s'incorpora una definició de coeducació, que l'entén com “l'acció educativa que potencia la igualtat real d'oportunitats i l'eliminació de qualsevol mena de discriminació per raó d'orientació sexual, identitat de gènere o expressió de gènere” (Article 12). Dins l'article 12, dedicat al paper de l'educació envers la comunitat LGTBI, hi trobem nombroses mencions al foment a i el respecte per la diversitat afectiva i sexual, així com la necessitat de fer de les institucions educatives espais segurs per aquestes.

En tercer lloc, trobem la **Llei d'igualtat efectiva d'homes i dones de Catalunya (2015)**. En aquesta llei l'article 21 està dedicat exclusivament a la coeducació, el qual fa referència a l'obligació "d'incorporar la coeducació a tots els nivells i modalitats del sistema educatiu i l'ha d'introduir en la programació educativa i els currículums de tots els nivells, a l'efecte d'afavorir el desenvolupament de les persones al marge dels estereotips i rols en funció del sexe, garantir una orientació acadèmica i professional lliure de biaixos sexistes i androcèntrics i evitar tota discriminació associada al sexe". També s'hi incorporen accions i activitats específiques que s'han d'incorporar al Pla per a la Igualtat de Gènere, l'obligació de les quals recau sobre l'Administració educativa. A banda d'aquestes, també hi trobem l'obligació d'oferir **formació en coeducació a tots els professionals de l'educació**, la promoció de la sensibilització i la formació en coeducació a les famílies, la representació equilibrada de dones i homes en els càrrecs amb responsabilitat i els consells escolars, i la necessitat d'incorporar la perspectiva de gènere en la formació professional i la formació d'adults, més enllà de l'escolarització obligatòria.

Per últim, i més recentment, trobem el **Pla estratègic de polítiques d'igualtat (2019-2022)** i la **Llei d'igualtat de tracte i no discriminació (2020)**. El Pla està dissenyat, coordinat i impulsat per l'Institut Català de les Dones i inclou sis eixos d'acció prioritàris per garantir l'equitat de gènere en l'Administració de la Generalitat de Catalunya. Es fa palesa la importància de l'educació per a la consecució dels objectius plantejats en aquest pla en observar que el primer eix d'acció és la "coeducació i la promoció de valors i models igualitaris". Entre les actuacions que es proposen en el pla per assolir l'equitat de gènere destaquen: "(a) el **programa sobre relacions afectives lliures de violència masclista** adreçat als centres educatius; (b) la designació i formació de la **persona referent de coeducació dintre del consell escolar** de tots els centres educatius; (c) el seguiment i actualització de les actuacions proposades al Pla per a la igualtat de gènere en el sistema educatiu; (d) la creació del **Premi a la millor escola coeducativa**; (e) la creació d'una **Guia per a la inclusió de la perspecti-**

va de gènere en l'acció tutorial; i (f) l'elaboració d'un **protocol per a una atenció específica i especialitzada adreçada a filles i fills de dones en situació de violència masclista**" (p.34).

En la Llei d'igualtat de tracte i no discriminació (2020) trobem un article dedicat al paper de l'educació en aquest afer. En l'article 10 s'afirma que el Departament d'Educació ha de "fomentar la coeducació com a sistema educatiu per a **capgirar els comportaments que perpetuen el patriarcat en l'ensenyament**, i fer-ho amb la **cooperació entre professorat, famílies i alumnat** amb l'objectiu de crear espais realment igualitaris" i "posar a disposició dels centres educatius els recursos, humans i materials, i també la formació adequada del professorat i del personal no docent necessaris per a garantir la igualtat real i efectiva i la no-discriminació". També **es considera que el contingut de la formació inicial i permanent del professorat ha d'incloure accions formatives específiques** "amb l'objectiu de vetllar per una escola coeducadora i inclusiva, que fomenti els ensenyaments en matèria d'igualtat de tracte i no-discriminació en els plans d'estudi". Per últim, també s'incorpora a la Llei **l'obligació de què el Departament vetlli "perquè es respecti**, en tot el sistema educatiu, en els centres i les entitats de formació, en l'educació d'adults, en la formació de mares i pares, en les activitats esportives escolars i en les activitats d'oci infantil i juvenil, **la diversitat pel que fa a la religió o les conviccions, la capacitat o la discapacitat, l'edat, l'origen racial o ètnic, la diversitat sexual i afectiva, l'orientació sexual, la identitat o l'expressió de gènere, els diferents models de família** o qualsevol altra condició social o personal a què fa referència aquesta llei".

El “Pla per a la igualtat de gènere en el sistema educatiu” és l’impuls més important a la perspectiva de gènere.

Considerations finals 4.

Havent explorat els discursos i les polítiques relacionades amb la coeducació i la perspectiva de gènere a l'educació tant en perspectiva local com global, alguns comentaris finals i conclusions emergeixen de l'anàlisi.²

En primer lloc, cal considerar la influència de les dinàmiques globals en la configuració de discursos, polítiques i pràctiques en el nivell local. En aquest sentit, la incorporació de les qüestions de gènere als interessos i les línies d'actuació d'organismes supranacionals han legitimat des de fa dècades la creació de polítiques en aquesta línia tant a Catalunya com a l'Estat espanyol. Concretament, al llarg del text s'ha observat com la legislació i els altres documents que han tingut una incidència clara sobre la normativa catalana van des dels Objectius del Desenvolupament Sostenible i altres polítiques de les Nacions Unides, fins a la Unió Europea i altres institucions d'abast global. Per tant, **resulta imprescindible, a l'hora d'analitzar l'adopció de polítiques locals, transcendir les fronteres nacionals i prendre una perspectiva internacional.**

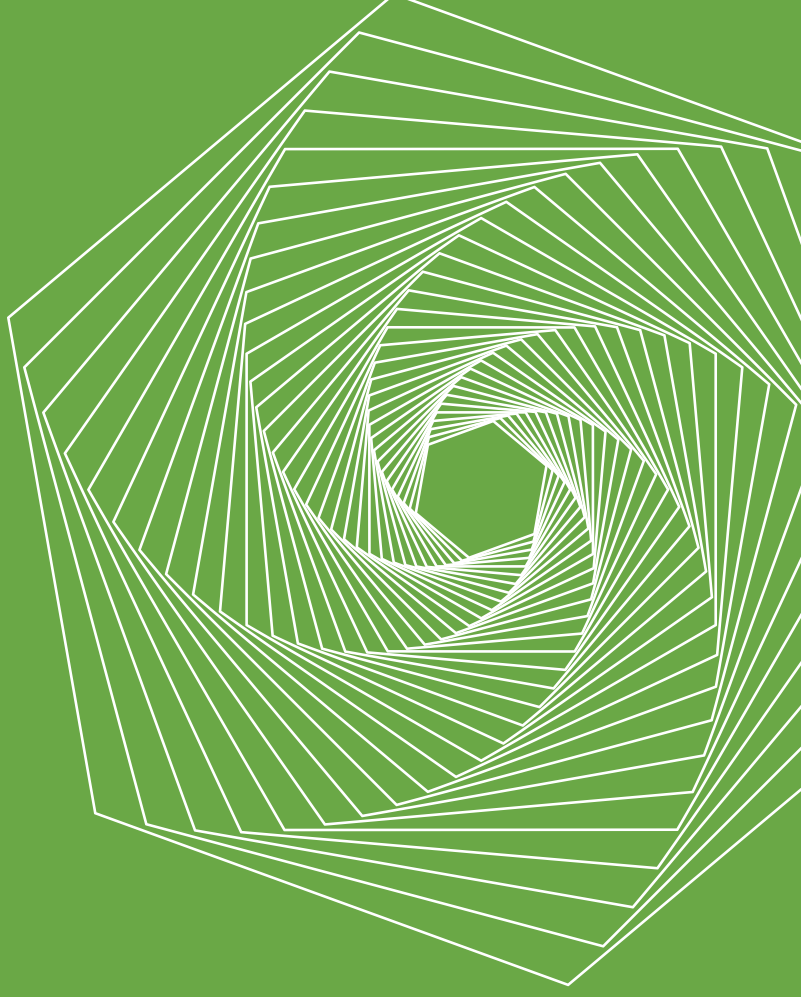
En segon lloc, i relacionat amb el punt anterior, en el procés de traducció dels discursos globals als contextos locals, diferents factors socials, històrics i polítics dels diversos territoris entren en joc. En el cas de Catalunya i l'Estat espanyol, ha quedat palesa la **influència de les prioritats i les formes de concebre l'educació i la perspectiva de gènere dels diversos partits polítics que han estat al govern** en diferents legislatures. A més, **els discursos fomentats per sectors conservadors religiosos i els partits d'extrema dreta**, que suposen un fenomen comú a la majoria de països europeus en l'actualitat, **han generat una clara resistència a la introducció de la perspectiva de gènere.** Així doncs, és també necessari comprendre aquesta traducció dels discursos globals en allò més local considerant les característiques contextuais que els influeixen.

Per últim, un altre punt a tenir en compte són les inclusions i les omissions dels discursos i polítiques que es desenvolupen. Al llarg del text, s'ha observat que existeixen diferents discursos al voltant de la perspectiva de gènere en educació —alguns exemples inclouen la igualtat d'oportunitats i el 'discurs dels nois'—, que també impregnen les lleis educatives a Catalunya. Si bé analitzant el marc normatiu que regula l'educació catalana es pot concloure que hi ha hagut substancials avenços en matèria d'igualtat de gènere, especialment durant els últims anys, **és important explorar què i com es contempla, quin espai ocupa, i què no es té en compte.** Cal destacar, en aquest sentit, que tot i que la normativa inclou la concepció de l'educació com una eina de transformació social que ha de servir per reduir les desigualtats de gènere, hi ha una **manca explícita de concreció i de perspectiva de gènere en el currículum**, document que funciona com a referència principal per al professorat tant en l'educació primària com en la secundària obligatòria —de fet, en aquesta darrera etapa, la perspectiva de gènere hi apareix de forma escassa—. Per tant, es fa evident la **necessitat d'introduir la coeducació en el sistema educatiu català de forma més explícita i central, des de l'enfocament de la interseccionalitat**, posant de relleu la diversitat de posicions identitàries i socials com una realitat existent que cal recollir des de la legislació i les agendes polítiques educatives.

2. Consultar l'Annex per visualitzar el mapeig de lleis en els diferents nivells analitzats.

Referències

5.

Baisley, E. (2016). Reaching the tipping point?: Emerging international human rights norms pertaining to sexual orientation and gender identity. **Human Rights Quarterly**, 38, 134–163.

Boletín Oficial del Estado. (2004). **Llei Orgànica 1/2004, de 28 de desembre, de Mesures de Protecció Integral contra la Violència de Gènere**. Retrieved from <https://www.boe.es/buscar/pdf/2004/BOE-A-2004-21760-consolidado.pdf>

Boletín Oficial del Estado. (2005). **Resolució-circular de 29 de juliol de 2005, de la Direcció General dels Registres del Notariat, sobre matrimonis civils entre persones del mateix sexe**. Retrieved from [https://www.boe.es/eli/es/res/2005/07/29/\(1\)/dof/spa/pdf](https://www.boe.es/eli/es/res/2005/07/29/(1)/dof/spa/pdf)

Boletín Oficial del Estado. (2006). **Llei Orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'Educació**. Retrieved from <https://www.boe.es/buscar/pdf/2006/BOE-A-2006-7899-consolidado.pdf>

Boletín Oficial del Estado. (2013). **Llei Orgànica 8/2013, de 9 de desembre, per a la Millora de la Qualitat Educativa**. Retrieved from <https://www.boe.es/buscar/pdf/2013/BOE-A-2013-12886-consolidado.pdf>

Boletín Oficial del Estado. (2020). **Llei Orgànica 3/2020, de 29 de desembre, per la que es modifica la Llei Orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'Educació**. Retrieved from <https://www.boe.es/boe/dias/2020/12/30/pdfs/BOE-A-2020-17264.pdf>

CEDAW. (1979). **The Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women**. Nova York: ONU.

Boletín Oficial del Estado. (2007). **Llei Orgànica 3/2007, de 22 de març, per a la igualtat efectiva de dones i homes**.

Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya (2008). **Llei 5/2008, del 24 d'abril, del dret de les dones a eradicar la violència masclista**.

Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya (2009). **Llei 12/2009, del 10 de juliol, d'educació**.

Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya (2014). **Llei 11/2014, del 10 d'octubre, per a garantir els drets de lesbianes, gais, bisexuals, transgènere i intersexuals i per eradicar l'homofòbia, la bifòbia i la transfòbia**.

Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya (2015). **Decret 119/2015, de 23 de juny, d'ordenació dels ensenyament de l'educació primària**.

Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya (2015). **Decret 187/2015, de 25 d'agost, d'ordenació dels ensenyaments de l'educació secundària obligatòria**.

Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya (2020). **Llei 19/2020, del 30 de desembre, d'igualtat de tracte i no-discriminació**.

Eurydice. (2010). **Diferencias de género en los resultados educativos: medidas adoptadas y situación actual en Europa**. Brussel·les: EACEA P9 Eurydice.

Generalitat de Catalunya (2015). **Pla per a la igualtat de gènere en el sistema educatiu.**

Generalitat de Catalunya (2019). **Pla estratègic de polítiques d'igualtat de gènere del Govern de la Generalitat de Catalunya 2019-2022.**

Hennig, A. (2018). Political genderphobia in Europe: accounting for right-wing political-religious alliances against gender-sensitive education reforms since 2012. **Zeitschrift Für Religion, Gesellschaft Und Politik**, 2(2), 193–219. <https://doi.org/10.1007/s41682-018-0026-x>

Human Rights Council. (2011). **Human rights, sexual orientation and gender identity.** Ginebra: ONU.

Jacquot, S. (2015). **Transformations in EU gender equality. From emergence to dismantling.** Londres: Palgrave.

Lahelma, E. (2014). Troubling discourses on gender and education. **Educational Research**, 56(2), 171–183. <https://doi.org/10.1080/00131881.2014.898913>

Stearns, J. (2003). Global Governance: a feminist perspective. In D. Held & A. McGrew (Eds.), **Governing Globalization: Power, Authority and Global Governance.** (pp. 87–108). Cambridge, UK: Polity Press.

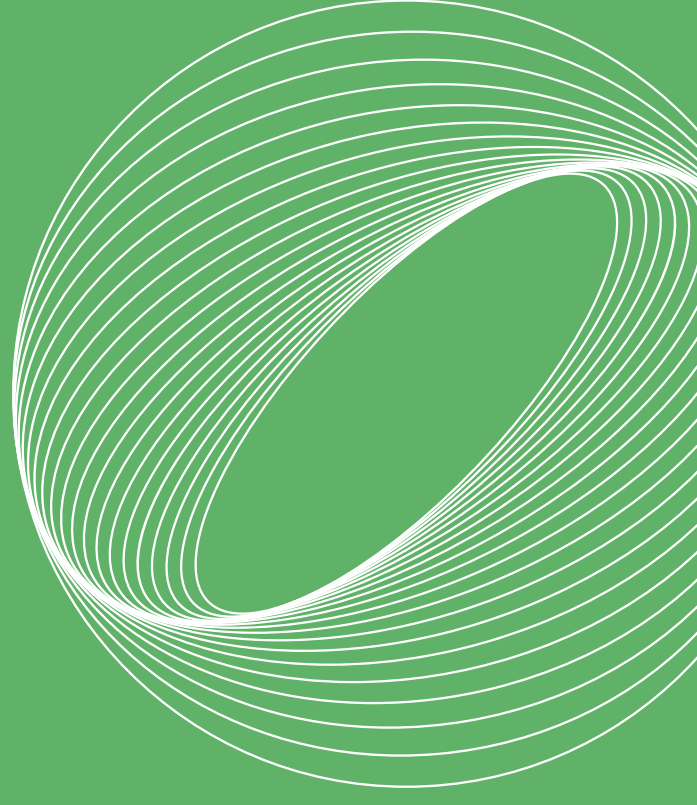
Yuval-Davis, N. (2006). Intersectionality and Feminist Politics. **European Journal of Women's Studies**, 13(3), 193–209. <https://doi.org/10.1177/1350506806065752>

Zufiaurre, B., Pellejero Goni, L., & Weiner, G. (2010). Gender equality and education in Spain: ideology and governance. **Education Inquiry**, 1(4), 399–414. <https://doi.org/10.3402/edui.v1i4.21953>

Annex

6.

Mapeig de lleis en els diferents nivells analitzats

Nivell europeu – Unió europea

Pacte Europeu per la Igualtat
de Gènere 2011-2020

Nivell Estatal – Espanya

Llei Orgànica 1/2004, de 28 de
desembre, de Mesures de
Protecció Integral contra la
Violència de Gènere

Llei Orgànica 2/2006, de 3 de
maig, d'Educació

Llei Orgànica 3/2007, de 22 de
març, per a la igualtat efectiva
de dones i homes

Nivell Autònom – Catalunya

Llei Orgànica 6/2006, del 19 de
juliol, de reforma de l'Estatut
d'Autonomia de Catalunya

Llei 5/2008, del 24 d'abril, del dret
de les dones a eradicar la violència

Llei 11/2014, del 10 d'octubre, per
a garantir els drets de lesbianes,
gais, bisexuals, transgènere i
intersexuals i per eradicar l'homofòbia, la bifòbia i la transfòbia

Llei 17/2015, del 21 de juliol,
d'igualtat efectiva de dones i
homes

Llei 19/2020, del 30 de
desembre, d'igualtat de tracte i
no-discriminació

Nivell Autòmic – Catalunya - Educació

Llei 12/2009, del 10 de juliol,
d'educació

Decret
119/2015,
de 23 de juny,
d'ordenació dels
ensenyaments
de l'educació
primària.

Decret
187/2015,
de 25 d'agost,
d'ordenació dels
ensenyaments
de l'educació

Pla per a la
igualtat de gènere
en el sistema

Pla estratègic de
polítiques d'igual-
tat de gènere del
Govern de la Ge-
neralitat de Catalu-
nya 2019-2022

2004

2006

2007

2008

2009

2011

2012

2014

2015

2019

2020

Recerca realitzada per

EduAlter

Una iniciativa de

InteRed

Assajos
audiovisuals
resultants de la
recerca:

Amb el suport de

Agència Catalana
de Cooperació
al Desenvolupament

Generalitat
de Catalunya

